

Rudolf Steiner
Tři proudy kulturního života
Mystéria světla, člověka a Země
(Die drei Kulturströmungen des Kulturlebens. Die Mysterien des Lichts, des Menschen und der Erde). Stuttgart 21/12 1919.

Ti z vás, kteří zde slyšeli poslední přednášky, se z nich dozvěděli, nakolik je dnes nutný požadavek, dát do našeho celého kulturního vývoje vlít tak zvanou vědu iniciace, skutečnou vědu o duchovním životě. A naznačil jsem již také, které překážky to jsou, jež brání tomu, aby se věda o duchovním světě vlila do našeho přítomného kulturního života a rovněž i do kulturního života budoucnosti. Především je zde to, co jsem častěji charakterizoval jako strach před duchovním poznáním. Stačí to jen vyslovit a v přítomnosti se lidé staví „uraženými“. Neboť jak by mohlo podle názoru mnohých lidí obstat, že v době, kdy jsme to přivedli tak nádherně daleko, mohli by mít lidé nějaký strach před poznáním? Lidé dnes jsou přece přesvědčeni, že jistou měrou mohou naprosto všechno obsáhnout svými poznávacími silami. Avšak strach, o němž mluvím a o němž jsem častěji hovořil, nevězí především ve vědomí lidí. Ve vědomí si lidé namlouvají, že jsou dostatečně odvážní, aby mohli přijmout každý druh poznání. Avšak v tom, co je hluboko v duši, o čem lidé nic nevědí a dnes v podstatě ani nic vědět nechtějí, vězí tento nevědomý strach, a protože lidé mají tento nevědomý strach, dostavují se u nich nejrozmanitější důvody, jimž říkají logické, o nichž předstírají, že jsou logickými námitkami proti duchovní vědě. Nejsou to logické námitky, jsou to pouze projevy v lidských duších nevědomě vládnoucího strachu před vědou o duchu. V hlubokých základech duševního života ví vlastně každý člověk mnohem více než si představuje. Jenže tomuto vědění, které má své kořeny v základech duševního života, nechce dát vystoupit vzhůru, protože se před ním bojí. Především tuší člověk o nadmyslových světech jedno: tuší, že ve všem, co nazývá svým myšlením, ve všem, co označuje jako svůj myšlenkový svět, přece jen je obsaženo něco o duchovním světě. I materialisticky smýšlející lidé přítomnosti se pokaždé nemohou zbavit tušení, že v myšlenkovém životě přece jen je obsaženo něco, co nějak poukazuje na nadmyslový svět. Avšak současně tuší tento člověk ještě něco jiného o tomto myšlenkovém světě: tuší, že tento myšlenkový svět se chová k určité skutečnosti asi tak jako se obraz, viděný v zrcadle, chová ke skutečnosti, která je zrcadlená. A tak jako obraz v zrcadle není vlastně skutečností, tak by si člověk musel také přiznat, že jeho myšlenkový svět není skutečností. V okamžiku, kdy by člověk měl odvahu, nebojácnost k přiznání, že myšlenkový svět není skutečností, v tom okamžiku by také musel pocítit touhu po poznání duchovního světa. Neboť by přece chtěl vědět, nač poukazuje to, co vidí pouze jako zrcadlový obraz.

Avšak to, co jsem právě řekl, má důležitý polární protiklad. Když prostřednictvím iniciační vědy překročíme práh k nadmyslovému světu, potom se naopak všechno, co zde prožíváme jako smyslovou skutečnost, stává pouhým obrazem, zdánlivým obrazem. Vstupujeme do nadmyslového světa a právě tak, jako zde – řekněme – na Zemi je nadmyslový svět zrcadlovým obrazem, je zde v zrcadlovém obraze, tak pozemský svět v nadmyslovém světě je zde jakožto zrcadlový obraz. A kdo mluví na podkladě iniciační vědy, musí tudíž o smyslové skutečnosti samozřejmě mluvit jako o pouhých obrazech. Lidé potom cítí, že to, na čem mohou tak pohodlně stát, co mohou tak pohodlně

vdechovat, co mohu tak pohodlně vidět, aniž by pro to dělali více než že si ráno protřou oči a očistí se, že se to pro ně stává pouhým obrazem. To potom lidé cítí a začíná jim být nepohodlně; začnou se cítit nejistí asi tak jako člověk, kterého jsme na procházce vedli až k okraji propasti a jehož se pak zmocní závrať. Na jedné straně by tedy člověk musel cítit, jak jeho myšlení zde ve smyslovém světě je pouze souhrnem obrazů, a na druhé straně by musel cítit (a také to cítí, avšak vlivem nevědomého strachu se v tom klame), že to, co se vypravuje o nadsmyslovém světě, činí z tohoto světa obraz. To tedy lidé cítí. Proto se vzpírají tomu, co přichází z iniciační vědy. Vzpírají se, protože se domnívají, že by jim chyběl jistý základ bytí, když se jim duševní svět učiní určitou měrou pouhým obrazem.

Přirozeně nemůže dnes každý beze všeho prodělat to, co musí prodělat ten, kdo prakticky bezprostředně vstupuje do světa iniciace. Neboť kdo vstupuje do světa iniciace, musí v něm nejen poznávat to, co by se dnes všichni lidé měli snažit poznat, nýbrž musí v něm i žít; musí v něm žít, tak jako žijeme se svým tělem ve fyzicko-smyslovém světě. To znamená, že jakoby v zastoupení musí skutečně prodělat to, co se ve fyzicko-smyslovém světě prodělává pouze v okamžiku smrti. Musí získat možnost žít ve světě, pro nějž fyzicko-smyslový člověk vůbec není uzpůsoben. Stačí říznout se do prstu a již cítíme určitou bolest, cítíme něco nepohodlného. Proč cítíme něco nepohodlného, když se řízneme do prstu? Prostě proto, že nůž sice prořízne kůži a sval a maso, avšak neprořízne nadsmyslové éterné tělo. Když máme nepořezaný prst, potom naše nadsmyslové tělo je shodné s tímto nepořezaným prstem; když máme prst pořezaný a éterné tělo přesto nemůžeme rozřezat, potom nepořezané éterné tělo se neshoduje s pořezaným prstem, a to je důvod, proč potom astrální tělo cítí bolest. Je to důsledek neshodnosti se smyslovou tělesností. Když člověk vstoupí přes práh nadsmyslového světa do tohoto nadsmyslového světa, potom s celým svým tělem se neshoduje se smyslovým tělem, potom postupně cítí něco podobného, co cítí místně, když si pořezal prst. A toto, milí přátelé, musíme si představovat neomezeně vystupňované.

Přirozeně vůbec si nelze představit, co by dolehlo na lidi přítomnosti, kteří jsou ve svém vědomí často tak odvážní, ve své duši často tak příliš citliví, kdyby se jim dostalo možnosti bezprostředně žít v nadsmyslovém světě, kdyby měli prodělat všechno, co způsobuje neshodnost s tímto nadsmyslovým světem. Avšak nejen že lidstvo přítomnosti je tak daleko, že se zdravým lidským rozumem může uznávat všechno, co vypravují ti, kdož znají život v nadsmyslovém světě, nýbrž toto vědění o nadsmyslovém světě, toto přijímání vědy o nadsmyslovém světě je pro zdravý lidský rozum přítomnosti dokonce bezpodmínečnou nutností. Neboť jedině toto vědění o nadsmyslovém světě může dnes objasnit všechno, co nás v přítomnosti tak chaoticky, tak ničivě obklopuje. Vždyť žijeme – musíme říci – ve světě, v němž se objevují, vyžívají věci, o nichž si uvědomujeme, že tak nemohou zůstat, že se musí změnit. Avšak lidstvo přítomnosti vůbec neprohlédá, co vlastně kolem něho žije. To, co kolem lidstva přítomnosti žije, lze prohlédat jedině pomocí iniciační vědy, jedině tím, že především dovedeme všechny věci života přítomnosti srovnávat se všemi životními jevy, jež během staletí, tisíciletí zasahovaly do vývoje lidstva.

V určité chvíli bylo nutno dnešní veřejnosti říci: chceme-li vnést nějaký plodný impuls do života, jenž nám ukazuje dnešní ničivé jevy, potom to není žádný jiný než impuls trojčlennosti sociálního organismu. Tím musel být dnešní pohled lidí zaměřen na tři základní proudy našeho přítomného kulturního života. Jak již dnes dobře víte, jsou to

základní proudy vlastního duchovního života, právně-politického života a zevního hospodářského života.

Když tyto tři základní proudy života postavíme před lidskou duši, potom tím, že proneseme slova, označující tyto základní proudy, zahrnujeme vlastně velký počet životních jevů v každém jednotlivém základním proudě. Nyní dejme těmto třem základním proudům – řekl bych – po řadě defilovat před svým duchovním zrakem.

Dnes máme duchovní život. Člověk stojí v tomto duchovním životě tak či onak. Někdo tím, že podle hospodářských nebo právních základů, na nichž je jeho život vybudován, chodí pouze třeba jen do obecné školy, druhý třeba je hnán dále našimi vzdělávacími ústavy. Co zde lidé přijímají, to přece mezi námi žije v našem sociálním životě. S tím se chováme ke svým bližním. Dnes je doba, kdy se musí důkladně odpovědět na otázku: odkud se vlastně bere celý tento duchovní život, a čím přijal během svého vývoje právě takový charakter, jaký dnes má?

Vrátíme-li se ke skutečnému původu tohoto duchovního života, potom určitou měrou musíme předem prodělat jistá zastavení. To, co dnes prostupuje život našich obecných škol, našich vyšších škol, to všechno se přece vrací (avšak v mezizastaveních, která ovšem vynechávám) k dávné minulosti, – jenže obvykle se nepoznává, jak se to vrací; tak třeba v obecném školství se nepoznává, jak se vrací k tomu, co vystupovalo ve starém Řecku. V podstatě je náš duchovní život napájen impulsy, které žily v poněkud jiné formě ve starém Řecku, pouze se od té doby změnily. Avšak nevznikly ani ve starém Řecku. Vznikly v Orientě a měly, ovšem před tisíciletími, u svého zdroje v Orientě jinou podobu, než jakou již měly ve starém Řecku. Tehdy, v Orientě, byly mysterijní moudrosti. A když vynecháme náš právně-politický život, jenž je přece jakoby v klubku chaoticky sloučen s duchovním životem, a když vynecháme hospodářský život, když v abstrakci vyloupneme náš duchovní život, pak můžeme sledovat jeho cestu nazpět vzhůru až k určitým mystériím Orientu, jež ovšem vznikla před tisíciletími, v nichž však to, co je pro nás v našich školách suchou, střízlivou abstrakcí, co má nepřírozený charakter, bylo něčím naprosto živým. Když se v duchu přeneseme nazpět do oněch mystérií Orientu, která vlastně mám na mysli, tu se jakožto s představenými těchto mystérií setkáme s lidmi, které můžeme označit jako jakýsi souhrn kněze, krále a současně – byť to dnešnímu člověku zní podivně – ekonomu, hospodářského správce. Neboť v těchto mystériích nazval bych je „mystéria světla nebo ducha“ – se pěstovalo obsáhlé životní poznání, zaměřené především na to, ze skutečností nebeského a hvězdného světa vybádat podstatu člověka. Avšak pěstovala se i věda, zaměřená na to, upravovat právní soužití lidí ve smyslu těchto nabytých poznatků. A z těchto mystérií vycházely pokyny, jak opatrovat dobytek, jak obdělávat pole, jak zakládat vodní kanály atd. Tato věda iniciace dávného starověku měla sociální průbojnost, byla něčím, co naplňovalo celého člověka, něčím, co dovedlo nejen mluvit krásné věci o dobru a pravdě, nýbrž co z ducha dovedlo praktický život ovládat, organizovat a utvářet. Cesta, po níž se ubírali tito představení mystérií, a kterou, nakolik jim to bylo možné, ukazovali národům, jež k těmto mystériím patřily, tato cesta byla cestou shora dolů. Tito představení mystérií nejprve usilovali o zjevení duchovních světů, potom pracovali směrem dolů tím, že pojímali ducha konkrétně podle zásad atavistického jasnozření, potom pracovali směrem dolů k politickému životu, k politickému utváření sociálních organismů a potom až k ekonomii, až k hospodářství. To byla moudrost se životní průbojností. Jak se vlastně tato moudrost se životní průbojností dostala mezi lidi?

Když se vrátíme do dob, ve kterých byla zmíněná mystéria ještě směrodatná, máme v krajinách tehdy civilizovaného lidstva samé lidi s určitou původní atavistickou silou jasnozření, lidi, kteří se, když mluvili o tom, co potřebovali, dovolávali dojmů svého srdce, své duše, svého zření. Tito lidé byli rozšířeni v krajinách dnešní Indie, Persie, Arménie, severní Afriky, jižní Evropy atd. Avšak jedno v duších těchto lidí nežilo. Nežilo v nich to, co dnes považujeme za svůj nejskvělejší duševní statek: inteligence, rozum. Obyvatelstvo tehdy civilizovaného světa určitou měrou rozum ještě nepotřebovalo. Neboť to, co dnes koná rozum, bylo konáno lidmi na základě vnuknutí duše, a řídili a orientovali to vůdci, jež tito lidé měli. Tehdy však přitáhlo právě do oněch krajin to, co bychom mohli nazvat jinou lidskou rasou, co bychom mohli nazvat zcela jiným druhem lidských bytostí, než bylo zmíněné obyvatelstvo. V pověstech a mýtech a snad i v dějinách vypravuje se to tak, že z asijských vysočin sestoupili jistí lidé, kteří ve velmi starých dobách přinesli na jih a jihozápad určitou kulturu. Duchovní věda musí vyzkoumat, co to bylo za lidi, kteří tehdy sestoupili k lidem, kteří řídící sílu života přijímali jediné ze svého nitra, ze svých vnuknutí. Na podkladě duchovně-vědeckého zkoumání shledáme, že tyto lidi, kteří vešli do tehdejší civilizace jako nový element obyvatelstva, vzájemně spojovaly dvě věci, jež druzí neměli. Druzí lidé měli atavistickou sílu jasnozření bez rozumu, bez inteligence; ti, kteří sestoupili, měli také ještě něco ze síly jasnozření, avšak současně přijali do své duše první vlohy k inteligenci, k rozumu. A tak přinesli do tehdejší civilizace rozumem prostoupené jasnovidectví. Byli to první Árijci, o nichž vypravuje historie. A z protikladu starých atavisticky-duševně žijících lidí a těchto lidí, kteří starou duševní sílu prostupovali rozumem, vznikl první třídní rozdíl zevně fyzicky empiricky, jenž nyní ještě dále působí v Asii, o němž mluví např. Tagore. Nejvýznamnější jednotlivci z těchto lidí, kteří měli současně staré duševní zření a nyní v lidstvu vyvstávající rozum, inteligenci, se stali představenými zmíněných mystérií, mystérií orientálního světla, a z nich vycházelo to, co se pak později dostalo do Řecka. Takže schematicky mohu říci: z mystérií Orientu vyšel proud ducha. Byl to proud zmíněné živé moudrosti se životně-praktickou průbojností. Během doby se dostala do Řecka. Její další působení pocítujeme ještě v nejstarší řecké kultuře. Avšak v pokračování řecké kultury je určitou měrou filtrována, ředěna tím, že nositelé ztrácejí staré duševní zření, z něhož se stále více vypracovává rozum. Tím však ztrácejí nositelé této kultury určitou měrou svůj význam. Neboť smysl mají jen tím, že jsou současně nadáni duchovně-duševním zřením a inteligencí. Avšak v dějinách se to, co má ve starých dobách smysl, uchovává i v pozdější době, a tak žijí lidé v řeckém kulturním životě do jisté míry ještě dále tak rozčleněni, jak to mělo smysl ve staré době, kdy představení mystérií skutečně byli určitou měrou vyslanci bohů. A co bylo rozumem s průbojností, to se změnilo v řeckou logiku a dialektiku, v řeckou moudrost, která je vzhledem k svému orientálnímu původu již filtrovaná. V orientálním původu se přesně vědělo, proč zde jsou lidé, kteří naslouchali, když jim představení dávali své pokyny; v Řecku existovalo rozdělení na pány a otroky. Rozdělení lidí zde ještě bylo, avšak smysl se postupně ztrácel. – A co Řekové ještě měli s mnohem větším smyslem, o čem Řekové alespoň věděli, že to pocházelo ze starých mystérií, to bylo ještě více filtrováno cestou, jíž se to potom ubíralo do naší novověké vzdělanosti. Neboť zde v naší novověké vzdělanosti se to stalo zcela abstraktní. Dnes provozujeme abstraktní vědu a dnes již nenalzáme souvislost mezi touto abstraktní vědou a zevním životem. Neboť proud prošel Řeckem a pokračoval dále do našich vysokých škol, do gymnázií, obecných škol a do zcela populárního duchovního života moderního lidstva, a dnes

můžeme pozorovat zvláštní jev. Mezi lidmi, kteří dnes mezi námi chodí, setkáváme se s takovými, jimž říkáme šlechtici, aristokraté. Marne se snažíme dopátrat se smyslu, proč jeden je aristokrat a proč druhý nikoli; neboť co liší aristokrata od nearistokrata, to lidstvo dávno setřelo, dávno ztratilo: aristokrat byl představený orientálních mystérií světla, a mohl jím být, protože od něj vycházelo všechno, co v politice a ekonomii mělo skutečnou životní průbojnost. Moudrost byla přefiltrována. Členění, které způsobila mezi lidmi, se stalo zevním abstraktem, beze smyslu pro toho, jenž stojí v tomto životě, a z tohoto proudu vyšlo to, co nazýváme naším feudalismem. V zevním sociálním životě žije tento feudalismus trpěný, snad ty druhé hněvající, beze smyslu; neuvažuje se již o smyslu, protože se také nedá v životě najít; avšak v naší dnešní době chaosu jeví se ještě dost jasně feudální původ našeho abstraktního vědění a poznání. Když se pak náš přítomný duchovní život zcela stal duchovním životem žurnalistiky, – tehdy se, milí přátelé, vynalezlo slovo, jež je vlastně slovní nestvůrou, jímž se chtěla způsobit přeměna našeho života, jež se však stalo pouze výrazem zcela rachitického duchovního života, vynalezlo se slovo „duchovní aristokracie“. Duchovní aristokracie! Kdyby měl někdo vysvětlit, co se tím vlastně myslí, mohl by pouze říci: je to něco, co, dokonale vymačkáno, kdysi v mystériích Orientu mělo průbojnost až do nejzevnějších odvětví praktického života, co zde mělo smysl a dnes jakýkoli smysl ztratilo. Kdybychom chtěli nakreslit náš duchovní život, museli bychom nakreslit značně zamotané klubko vlny, v němž je všechno vzájemně promotané. Jsou to vlastně tři nitky které jsou vzájemně smotané. Jednu z těchto nitek jsem vám teď ukázal.

Je naším podstatným úkolem, abychom toto klubko rozmotali, a proto zaměříme svůj duševní zrak na druhý proud. Tento druhý proud má jiný původ, jenž je také v daleké minulosti vývoje lidstva, jenž však rovněž tkví ve vlastních mystériích a sice v mystériích egyptských. Jako jsem mystéria Orientu nazval mystériemi světla, nazval bych tato mystéria mystériemi člověka. Tato mystéria se především snažila získat onu moudrost v jejím egyptském původu, která dává sílu utvářet lidské soužití, zakládá poměr od člověka k člověku. Avšak tento mysterijní proud se potom rozšířil jižní Evropou vzhůru a procházel – tak jako první proud řečtívím – římským národem, jenž byl bez fantazie. Nazval bych to proudem práva. Prošlo to Římem. Všechno, co bylo postupně vočkováno jako právnictví, právní ustanovení, to, milí přátelé, je profiltrované vědění, profiltrované poznání těchto mystérií člověka. Druhá nitka v našem kulturním klubku dospěla v něm až k nám, avšak velice změněna, metamorfována, prošla právě římanstvím, jež bylo bez fantazie. Nechápeme přítomný život, když nevíme, že lidé dnes především zůstali ještě neplodní pro duchovní život a právní život, když nevíme, že jedno přijali, když to prodělalo dlouhou cestu od mystérií Orientu přes Řecko až k nám, druhé přijali, když to prodělalo dalekou cestu od mystérií Egypta přes římanství až k nám. Vzhledem k oběma proudům je naše přítomné lidstvo neplodné. Dalo by se uvést mnoho jevů, které by to prokázaly; avšak stačí poukázat na cesty křesťanství.

Když křesťanství chtělo vstoupit do světa, kde se musel Kristus Ježíš objevit, aby to, co měl světu dát, našlo svoji cestu? Musel by objevit v Orientě, do toho, co žilo v Orientě, musel vložit to, co měl dát lidstvu. Mystérium Golgoty je skutečností; co o něm lidé vědí, to je ve vývoji. Co se praví o mystériu Golgoty, to bylo nejprve oděno do všeho, co zde ještě existovalo z mystérií Orientu. Mystérium Golgoty bylo obklopeno vědou a moudrostí Orientu, a usilovalo se pochopit je s touto moudrostí. Tak vypadá křesťanství ještě třeba u řeckých církevních otců.

Dá se poukázat ještě na jiný jev. Když duchovně zcela neplodná západní kultura hledala v jednom ze svých zástupců duchovní osvěžení, co učinila?

Tehdy se spojilo několik lidí z Anglie a Ameriky a vzalo moudrost z poraženého a porobeného indického národa. To znamená, znova se vydali do Orientu, aby zde hledali duchovní proud, hledali jej v tom, co zde v Orientě zůstalo jako poslední zbytek z onoho duchovního proudu. Odtud pochází anglo-americky zbarvená theosofie, která chtěla čerpat z tohoto zdroje, avšak z jeho přítomné podoby. Je to neplodnost přítomného duchovního života, která nejsilněji vystupuje právě v západních zemích.

Druhým proudem je ten, jenž má charakter politicko-právní, jenž prošel římanstvím. V něm tkví původ našeho právně-politického života; a pouze v postranní odbočce se tento proud vлил do právního života a působí v něm dále, takže to, co vplynulo do nás, do naší kultury jakožto duchovní život, jsme namnoze přijali oklikou přes římsko-politicko-právní systém. Proto je v něm také tak mnoho růzností. Dokonce i křesťanství, jež se na Západě rozšířilo římskou cestou, přijalo podobu, podmíněnou tímto jevem.

Čím se stal náboženský živel tím, že prošel římanstvím?

Nuže, milí přátelé, stal se oním velikým právnictvím, jež se nazývá římsko-katolickým náboženstvím. Zde je Bůh se svými vedlejšími bohy naprosto bytostí, která soudí podle římských právních pojmů, jenže v nadsmyslovém světě; zde vězí pojmy o hříchu a vině, které jsou vlastně pojmy právníckými, které neexistovaly v mystériích Orientu a v řeckém životním názoru; zde vězí právní pojmy římanství. Je to veskrze zjuristikovaný náboženský proud. Všechno, co se v životě projevuje, může také přijímat formy krásy. A když se podíváme na onu juristicko-politickou scénu, v níž se Bůh vesmíru stává soudcem světa, a celý vývoj Země je zakončen juristickým činem, jak to zářivě namaloval Michelangelo v Sixtinské kapli, potom to je oslavný projev zjuristikovaného křesťanství. Avšak právě „zjuristikovaného“ křesťanství, jež svůj vrchol nalézá v posledním soudu.

Klubko našeho duchovního života a našeho právního a politického života musíme rozmotat, abychom viděli, co v něm vězí; neboť žijeme v kulturním chaosu. Proudů na nás působí. Musíme je rozložit.

Avšak do tohoto našeho kulturního klubka se vлил ještě třetí proud, jenž pochází převážně ze severu a jenž se převážně až dodnes uchoval – rovněž filtrovaný, avšak jiným směrem – v anglo-americké sociální organizaci. Nazval bych to mystériemi Země. Mystériemi Severu nebo mystériemi Země. Co se zde zprvu vyvinulo jako primitivní duchovnost z mystérií Země, to je jiná cesta než ta, jíž se ubíralo duchovní jsoucno v prožitku Orientu. Řekl jsem: tam se to ubíralo cestou shora dolů, zjevujíc se nejprve jako mystéria nebes a světla a potom sneseno do složky politické a ekonomické. Zde na Severu vycházely věci z ekonomie. Tento původ ovšem ze zevního života zmizel, dá se nanejvýš ještě pozorovat v dochovaných starých zbytcích. Vezměte např. takové zvyky, ještě popisované tehdy, když se mluví o staré severské kultuře, na niž je anglická kultura závislá. Tak např. jsou to průvody, které v určitou roční dobu procházejí vesnicemi s korunovaným býkem, jenž musel oplodnit krávy. To znamená, že touha po duchovním životě se ubírala zdola nahoru; zde míří cesta zdola nahoru. Zde se všechno, i to, co zde existuje jakožto primitivní duchovnost, bere z hospodářského života, a všechny slavnosti se původně vztahovaly k hospodářskému životu, vyjadřovaly něco ze smyslu hospodářského života. Tak jako v orientální kultuře šla cesta shora dolů, tak zde na Severu musela cesta vést zdola nahoru. Lidstvo musí být pozvednuto zdola,

z ekonomie prostřednictvím právního života vzhůru do mystérií ducha. Avšak tato cesta zdola nahoru ještě nedospěla příliš daleko. Zkoumáme-li právní život, jak se vyvinul na Západě, shledáme, že je zcela orientován z Říma:; zkoumáme-li duchovní život, často shledáme, že je – nikoli tak zřejmě orientálně orientovaný jako zmíněná indická theosofie, přesto však to, co zde existuje jako původní duchovní život, co není pobíráno z Orientu nebo zjuristikované přijímáno z Říma, vidíme, jak se to namáhavě uvolňuje z hospodářského života. Uvolňuje s námahou. Vezměme charakteristický případ.

Filosofy, přírodovědce, jako Newtona, Darwina, Milla, Spencera, Huma pochopíme jen tehdy, když vidíme, jak se vyvíjejí z hospodářského života, jak se pokoušeli ubírat se cestou vzhůru. Milla např. můžeme chápat také jen národohospodářsky, když ho vysvětlujeme z ekonomických základů, které byly kolem něho: rovněž anglické filosofy, když je vysvětlujeme z ekonomických základů jejich okolí. To je něco, co lpí na tomto třetím proudu, tomto proudu mystérií Země, jenž proudí zdola nahoru a jenž se ještě naprosto nevyjasněně zapletl do našeho moderního civilizačního života jako třetí nitka v klubku.

Zde máte tři nitky, které v klubku chaoticky žijí v naší tak zvané civilizaci. V určitém smyslu se lidé povždy tomu vzpírali. Na Západě nejméně. Zde se na jedné straně, také v Americe, přijal hospodářský život, jenž zde byl z mystérií Severu, a na něj se vědecky budovaly duchu odcizené a neduchovní teorie. Oklikou přes Řím se přijal juristicko-politicko-právní život, z Orientu se přijal duchovní prvek. Ve střední Evropě se tomu leccos vzpíralo. Zde namnoze vznikala snaha chápat tyto věci v jejich čistotě. nejpronikavěji v tom, co bych nazval goetheanismem. Goethe, jenž chtěl mít právnictví vyjmuté z přírodní vědy, je charakteristický v tomto vzpírání se tomuto pouze orientálnímu duchovnímu životu. V přírodní vědě máme totiž i právnictví: mluvíme o přírodních zákonech. Orientálci nemluvíli o přírodních zákonech, nýbrž o vládě světové vůle. Přírodní zákon vznikl až tehdy, když byl přijat onen vedlejší proud. Tehdy se juristický zákon vplížil oknem do poznávání přírody a stal se přírodním zákonem. Goethe chtěl postihnout holý jev, holou skutečnost, holý fenomén, prafenomén. Dokud naši přírodní vědu neocistíme od přívěšků právnictví, dotud nedospějeme ke zčištěnému duchovnímu životu. Duchovní věda tudíž všude postihuje skutečnosti a na zákony poukazuje jen jako na jevy druhotné.

Potom také máme určité vzpírání se proti římskému právnictví, jež vězí v hlavách i sociálně orientovaných, např. – vždyť to byl dokonce pruský ministr školství – u Wilhelma von Humboldt. Když napsal své pěkné pojednání „Hranice působnosti státu“, tu v něm ještě něco žilo z nutkání, kulturní a hospodářský život oddělit od pouhého státního života. Přečtete si tuto knížečku z nakladatelství Reclam – nevím, co stojí dnes, ale dříve byla k dostání za několik feniků – pěkný sešitek „Hranice působnosti státu“. Zde žije nutkání, složku právně-politickou vyloupnout z obou druhých řídících sil. Toto vzpírání se proti starému žije potom také v německé filosofii. Avšak jedině když se ujme zdravý názor na to, co může věda iniciace podat o původu našeho kulturního života, může nastat spása, ozdravení tohoto kulturního vývoje lidstva.

Vždyť zejména na Východě Evropy se cítí a stále se cítí nutnost spolupůsobení tří živlů v našem přítomném kulturním životě. Neboť z těchto tří proudů se nejpříznačněji projevilo to, co ze severského se dostává Západu. Zde je všechno přehlušováno hospodářským životem. Co se týká právní složky, z toho je mnoho zejména ve střední Evropě; a z toho, čím jsou mystéria Orientu, světla, najdeme mnoho ve východní Evropě a v Asii. Tam, kde se ještě setkáváme s kastami, nalézáme ještě něco ze smyslu

starého, z ducha vycházejícího feudalismu. Právně prostoupený život vychoval moderní buržoasii. Buržoazie pochází z právního proudu. Tyto věci je dnes nutno jasně prohlédnout. Řekl bych: v podvědomí lidí je již nutkání k jasnému prohlédnutí takových věcí; avšak jedině duchovní věda může tuto touhu, toto nutkání přivést ke skutečné jasnosti. I v 19. století se povždy projevovala snaha, pochopením namnoze nejasných proudů dospět k ideálům budoucnosti. Chtělo se toho totiž dosáhnout tím, že lidé nestojí proti sobě tak abstraktně, jak to činí dnes tím, že duchovní život byl profiltrován a ve své abstrakci se do nás vžívá, že právní život byl profiltrován a rovněž ve své abstrakci žije do nás, a že hospodářský život supí za nimi, aby našel cestu zdola nahoru.

Ve východní Evropě, kde se nyní odehrávají důležité věci, tak zneklidňující a katastrofální věci, ukázalo se nejprve, také i v namnoze nejasném 19. století, jak se lidé snažili vypořádat se právě se vzpíráním se proti tomuto zamotávání kultury. Ruští revolucionáři z druhé a poslední třetiny 19. století se totiž snažili oplodnit to, v čem ještě na Východě zůstal určitý předstupeň duchovního života, tím, co se ve střední Evropě již vzpíralo proti starým tradicím. A tak vidíme u takových ruských revolucionářů z druhé a poslední třetiny 19. století, když mezi sebou mluví ve svých dopisech, jak určitou měrou poukazují na to, že již ve střední Evropě se intelekt, čistý, pouze abstraktní rozumový život, snaží prostoupit se určitou duchovností. A mezi těmito ruskými revolucionáři vystupuje stále znova něco, co se podobá větě: německá filosofie se snažila pozvednout intelekt, jenž ztratil starý duševní zření, opět k určité duchovnosti. Lidé na Východě se snažili intimně se obeznámit s tím, co vystoupilo zde ve střední Evropě, a intimita se zrcadlila ve způsobu, jak si tyto revolucionáři psali. Velmi uctívali filosofa „Ivana Petroviče“ a mluvili o tom, jak se pozvedl k čisté myšlence, jak se snažil do dialektické hry myšlenek západní kultury opět vpravit ducha; a snažili se z jeho filosofie vyvozovat důsledky. Nazývají ho, aby převážně vyjádřili svůj citový poměr k němu, nikoli Heglem, nýbrž říkají „Ivan Petrovič“. Právě v těchto snahách vidíme to, co se později muselo stát katastrofálním, jak to – řekl bych – jaksi straší předem. V naší době musí být jasno na celé Zemi, milí přátelé. Proto také je nutno dělat vše, aby tato jasnost zvítězila. Avšak zde si musíme ujasnit, co všechno dnes máme proti sobě, když se snažíme dospět k této jasnosti, jak také máme proti sobě vedle mnohého jiného pohodlnost lidí. Musíme si odvyknout shovívavost k pohodlnosti lidí, neboť lidstvo potřebuje ducha, a duchu se nedopomůže k vítězství pohodlnými cestami, jichž se dnes často používá. Neboť proti vnášení iniciace se dnes bojuje pozoruhodnými zbraněmi.

Nedávno jsem se dozvěděl něco, co je kulturně-historicky velmi významné. Stalo se totiž – jistě mne opravíte, kdybych se mýlil, sám jsem při tom nebyl – že dotyčný farář, předsedající schůzi, když jeden z našich přátel citoval Bibli a faráři se pravda citátů nelíbila, prohlásil, že Kristus se zde mýlí. Bylo to tak? (*Souhlas.*) Když si dnes na jedné straně lidé již nedovedou pomoci, potom sami jsou neomylní, avšak Kristus se mýlí. To jsme to přivedli daleko!

Všechny tyto věci svědčí o charakteru pravdy, který dnes pulsuje lidstvem jakožto duchovní život. Kde se duchovní život stal nejkrajnější abstrakcí, tam se již nemůže pohybovat ve sféře pravdy. Avšak musíme cítit, co zde vlastně je. V časopise „Trojčlennost sociálního organismu“ (*Dreigliederung des sozialen Organismus*) byla nedávno zpráva o schůzi, která se konala zase ve Stuttgartu, kde došlo ke shodě mezi římsko-katolickou stranou a stranou protestantskou vzhledem k tomu, co se zde šíří jakožto duchovní věda. Dotyčný kapitulní kanovník prý řekl, že diskuse není nutná, protože lidé se mohou informovat z odpůrcích spisů, čím je nauka dr. Steinera, avšak

spisy dr. Steinera se nesmí číst, neboť papež je zakázal. Skutečně je to nejnovější jezuitská nauka o svaté kongregaci, jíž je nutno používat především na katolíky: nauka, že katolíkům je zakázáno číst spisy o anthroposofii. Proto jsou dnes římská katolíci oficiálně vedeni k tomu, informovat se o tom, čemu učím, ze spisů odpůrců, avšak nesmějí číst to, co sám píši. Proti tomu je nutno, když známe celé zřízení římské církve a víme, jak jednotlivec, tak jak je začleněn, je pouze zástupcem celé organizace, proti tomu je nutno s celou vážností v nehlubší duši vznést otázku po morálních kvalitách takového zástupce a otázat se: což lze takové jednání vůbec ještě nějak spojit s morálkou lidstva? Což to není hluboce nemravné? Takové otázky je dnes nutno klást bez shovívavosti. Vždyť žijeme ve vážné době a nesmíme pohodlně a netečně dále spát. Musíme nepokrytě vyjadřovat ty věci, které jsou způsobilé ke zjednání spásy, když současně stavíme do přiměřeného světla nemorálnost dnešní nepravdy. A v podstatě je tato nepravda značně rozšířená.

Nedávno mi přinesl dr. Boos článek jednoho doktora sociologie. Článek začínal asi takto: Jaká je to cesta od jasných myšlenek Waxweilerových až k obskurním myšlenkám Rudolfa Steinera! Avšak tento pán byl přece také intimním přítelem Viléma II. a říká se, že právě v posledních letech uděloval Vilémovi II. důležité rady, takže i tohoto muže lze nazvat Rasputinem u Viléma II. Tuto pověst nechceme šířit, – praví se v následující větě.

Zde vidíte dvojí: předně morální zbahnělost takového člověka, jenž šíří takovou pověst, a jeho krásnou logiku, když říká: když tuto pověst podávám svým čtenářům, nečiním se jejím šířitelem. Takto dnes myslí četní lidé, opuštění všemi duchy skutečnosti, když to, co říkají, stojí již mimo veškerou skutečnost. Nemohu přece říci: říkám něco, neříkaje to. Neboť toto dělá onen model člověka, monsieur Ferrière, jenž toto napsal. S takovými morálně zchátralými individui se nelze bavit. Zjistil jsem pouze – a doufám, že se to proti němu vmete -, že k onomu Vilémovi II. jsem měl tyto vztahy: zaprvé: jednou jsem seděl v berlínském divadle, asi roku 1897, v 1. řadě nahoře, a uprostřed divadla seděl Vilém II. ve dvorní lóži, a viděl jsem ho na vzdálenost asi jako odtud až na konec tohoto sálu. Podruhé jsem ho viděl, když kráčel za rakví velkovévodkyně z Výmaru, z velké dálky. Potřetí ve Friedrichově ulici v Berlíně, kdy se svým průvodem s maršálkou holí v ruce jel na koni ulicemi a lidé volali hurá. To jsou celé mé vztahy k Vilémovi II.; neměl jsem a nevyhledával jsem jiné. Tak dnes vznikají tvrzení, a leccos z toho, co čtete, – tiskařskou černí připoutáno k papíru, – nemá větší cenu než tato špinavá pověst, které se dnes používá k tomu, aby se v románských zemích anthroposofie hanobila. Dnes je nutno jít za původem věcí, dnes nestačí vyřčené věci pouze vyslechnout, nýbrž je nutno, aby si lidé navykli jít za původem toho, co se říká a tvrdí. Avšak smysl pro původ pravdy v zevním světě skutečností vzejde lidem pouze tehdy, když se zahloubají do skutečné duchovní vědy.